

27.9.2004

1416/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

ALAIKÄISEN KIINNIOTTAMINEN JA ESITUTKINNAN SUORITTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 23.5.2002 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Espoon kihlakunnan poliisilaitoksen poliisimiesten menettelyä alaikäisen (14-vuotias) poikansa A:n kiinniottamiseen ja esitutkinnan suorittamiseen liittyvissä asioissa.

3 RATKAISU

3.1 Kiinniottaminen ja poliisiasemalle kuljettaminen

Tapahtumat ja selvitys

Kantelussa katsottiin, että A:n kiinniottamiselle ei ollut perusteita, koska poliisilla ei ollut todellisia syitä epäillä häntä rikoksesta.

A:n kiinniotto liittyi kauppakeskuksessa järjestetyn Marimekon muotinäytöksen yhteydessä tapahtuneeseen häiriköintiin. Tavaratalon vartijat olivat huomioineet näytöstä seuraavat viisi "aktivistia" ja seurasivat heidän toimia. Näytöksen alettua yksi heistä ripusti Marimekon vastaisen banderollin roikkumaan kerrosta ylemmällä tasolla. Tämän jälkeen kaksi muuta otti repuista banderollit. Toinen heistä juoksi lavalle heiluttamaan sitä ja toinen juoksi kohti Marimekon toimitusjohtajaa, mutta hänet pysäytettiin ennen kuin hän oli päässyt tämän luo. Tapahtuman alussa mielenosoittajat olivat antaneet reppunsa neljännelle henkilölle, joka juoksi pois paikalta ja jota vartijat eivät tavoittaneet. Poliisin saapuessa paikalle vartijat luovuttivat heille kolme kiinniottamaansa henkilöä. Kiinniotetut kertoivat poliisille nimensä ja henkilötunnuksensa ja muihin kysymyksiin jokainen vastasi "en kommentoi". Espoon poliisiasemalle tuotiin myös 14-vuotias A, joka oli vartijoiden mukaan kiinniotettujen henkilöiden seurassa, mutta hän ei osallistunut itse tapahtumaan. Kiinni otettaessa A:lla oli mukanaan reppu, jossa oli hänen omien tavaroiden lisäksi yhdelle kiinniotetuista kuuluva kassi.

Vanhempi konstaapeli B:n mukaan A oli kertonut olevansa "samaa porukkaa,

mikä oli häirinnyt muotinäytöstä", mutta oli kiistänyt osallistuneensa häiriköintiin. B:n mukaan tapauksen siinä vaiheessa heitä kaikkia pidettiin epäiltynä tapahtumaan ja A:lle sekä muille kiinniotetuille henkilöille ilmoitettiin, että he idät on kiinniotettu vahingonteon perusteella, mikä peruste myöhemmin muuttui ilkeiksi. Yhden kiinniotetun osalta kiinniotto perustui pahoinpitelyn yritykseen.

Komisario C antoi määräyksen A:n sekä muiden kiinniotettujen viemisestä poliisiasemalle. C perusteli päätöstään sillä, että kaikkien osalta oli olemassa kiinnioton edellytykset poliisilain perusteella rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi. Hän katsoi myös, että kaikkien osalta oli kiinnioton edellytykset esitutkintalain 19 §:n perusteella, koska olisi todennäköistä, etteivät he noudattaisi poliisin antamaa kehotusta saapua välittömästi poliisilaitokselle asian selvittämistä varten. C katsoi edelleen, että henkilöllisyyksiä ei pystytty luotettavasti varmistamaan kauppakeskuksen tiloissa, joten siltäkin osin kiinnioton edellytykset olivat olemassa. C:n mukaan asiassa tuli vielä A:n osalta harkittavaksi lastensuojelullinen tarve (väkivaltaiseksi muodostuneeseen poliisille ilmoittamattomaan mielenosoitukseen osallistuminen). C:n mukaan sen hetkisillä tiedoilla ei voitu myöskään sulkea pois A:n mahdollista osuuttaan pahoinpitelyn yritykseen tai ilkeiltä.

Oikeusohjeet

YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuimen, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen 37 artiklan b-kohdan mukaan lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa ja vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turva uduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.

Perustuslain 7 §:ssä on turvattu jokaisen oikeus vapauteen, jota ei saa keneltäkään riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (EPA) 14 §:n mukaan kun viittätoista vuotta nuoremman lapsen epäillään syyllistyneen rikolliseen teokseen, lasta voidaan kuulustella teon johdosta. Teon johdosta voidaan myös toimittaa tutkinta sen selvittämiseksi, onko viisitoista vuotta täyttänyt ollut osallisena rikoksessa, tai teolla menetetyt omaisuudet saamiseksi takaisin taikka jos tutkinnanjohtaja katsoo siihen olevan erityisiä syitä tai jos sosiaalilautakunta sitä pyytää. Tutkinnassa on soveltuvin osin voimassa, mitä esitutkinnasta rikosasiassa on säädetty.

Esitutkintalain (ETL) 33 §:n mukaan jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa.

ETL 19 §:n tapahtuma-aikaan voimassa olleen sanamuodon mukaan rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi asianomaiselle

poliisilaitokselle, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos kehotuksen saanut ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Poliisilain (PolL) 10 §:n mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

PolL 20 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Pykälän 3 momentin mukaan jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

ETL 8 §:n mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutinnan tarkoituksen saavuttamiseksi (vähimmänhaitan-periaate).

Pakkokeinolain (PKL) 7 luvun 1 a §:ssä säännellyt suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoissa tarkoitettuja pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tarkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Poliisilain 2 §:n 2 momentissa suhteellisuusperiaate käy ilmi siitä, että toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

EPA 11 §:ssä säädetään, että lasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei lapselle aiheudu tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko lapsen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Kannanotto

Henkilön rikosoikeudellinen vastuuikäraja alkaa hänen täytettyään 15- vuotta.

Laissa ei säädetä edellytyksistä, joiden vallitessa poliisi voi ottaa alle 15-vuotiaan rikollisesta teosta epäillyn kiinni. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu (Helminen-Lehtola-Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2002, s. 515), että myös alle 15-vuotiaan kiinniottaminen ja nouto esitutkintaan ovat mahdollisia. Kantaa on perusteltu ETL 33 §:llä ja sen perusteluilla (HE 14/1985 s. 34) sekä EPA 14 §:llä, joista ilmenee, että myös alle 15-vuotiasta voidaan kuulustella rikollisesta teosta epäiltynä.

Oikeuskirjallisuudessa ei ole kuitenkaan otettu kantaa kiinniottolle asetettaviin edellytyksiin. Koska alle 15-vuotias ei voida asetta syytteeseen, hänen pidättämisenä tai vangitsemisensä ei voi tulla kyseeseen. Tämän johdosta on myös tulkinnanvarausta, voidaanko PKL:n kiinniottoa ja pidättämistä koskevi a edellytyksien täytymisellä perustella alle 15-vuotiaan kiinniottoa. Mielestäni on joka tapauksessa selvää, että alle 15-vuotiaan kiinniottamisen kynnys ei voi olla matalampi kuin rikossoikeudellisen vastuukärajan täyttäneen henkilön.

Käsitykseni mukaan on vähintään tulkinnanvaraista, täytyisivätkö tässä tapauksessa pakkokeinolain mukaiset kiinnioton edellytykset rikoksen laadun ja vakavuuden sekä syyllisyydestä esitetyn näytön riittävyyden osalta, vaikka epäilty olisi ollut rikosoikeudellisesti vastuunalainen.

Komisario C:n selvityksessä A:n kiinniottamista onkin perusteltu myös muilla seikoilla kuin rikosepäilyllä. Asiaa on perusteltu A:n henkilöllisyytensä varmistamisella (PoL 10§), hänen kuulemisellaan asian selvittämiseksi (ETL 19 §) sekä sillä, että kiinniotto on ollut perusteltua rikokselta ja häiriöltä suojaamiseksi (PoL 20 §).

Poliisilla on poliisilain 10 §:n nojalla yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän henkilöllisyydestä ja poliisilla sinällään on ollut tapauksessa peruste A:n henkilöllisyyden selvittämiseen. Poliisilla on siten ollut oikeus ottaa A kiinni tämän henkilöllisyyden selvi ttämiseksi, mikäli hän ei kertoisi nimeään ja muita henkilötietojaan tai mikäli hänen katsottaisiin antavan edellä mainituista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon.

Selvityksen mukaan A on kertonut nimensä poliisille ja hänellä on ollut mukanaan bussikortti, josta on myös ilmennyt hänen nimensä. On selvää, että poliisin on helpompi selvittää henkilön antamien tietojen oikeellisuus poliisiasemalla. Poliisilla ei kuitenkaan ole oikeutta varmuuden vuoksi viedä henkilöä poliisiasemalle tietojen varmistamista varten. Käsitykseni mukaan on vähintäänkin tulkinnanvaraista, onko tapauksessa ollut perusteita A:n kiinniottamiselle henkilöllisyyden varmistamisen perusteella.

Poliisilla on ETL 19 §:n perusteella tietyissä tapauksissa mahdollisuus ottaa kiinni ja viedä kuultavaksi rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tava ttu henkilö. Edellytyksenä sille on, että henkilöä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Tämän lisäksi henkilön kiinniottaminen ja kuultavaksi vieminen edellyttää, että henkilö ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy noudatta masta kehotusta saapua kuultavaksi tai tämä on hänen käyttäytymisen perusteella todennäköistä .

Kantelun mukaan A:lta ei kiinnioton aikana olisi kysytty muuta kuin hänen vanhempiansa puhelinnumero. Selvityksen mukaan A:lta olisi kuitenkin kysytty myös hänen hallussaan olleista toiselle kiinniotetulle kuuluvista tavaroista. Säännös antaa poliisille harkintavaltaa arvioidessaan tilanteen kiireellisyyttä ja välittömän kuulemisen tarpeellisuutta. On kuitenkin selvää, että säännöstä on sovellettava ottaen huomioon vähimmän haitan periaate ja poliisi eivät voi turvautua pykälään "mukavuussyistä". Mielestäni selvityksen perusteella on jäänyt epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi, onko poliisilla ollut perusteet A:n välittömästi tapahtuvalle kuulemiselle ETL 19 §:n perusteella. Käsitykseni mukaan asiassa on tulkinnanvaraista myös se, onko poliisilla ollut riittävät perusteet epäillä, että A ei olisi noudattanut kutsua saapua kuultavaksi.

PolL 20 §:n 3 momentti antaa poliisille mahdollisuuden tiettyjen edellytysten täytyessä ottaa henkilö kiinni, mikäli henkilön paikalta poistamista on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muuten poistaa. Selvityksen mukaan A oli ottanut reppuunsa säilytettäväksi yhden häiriköintiin osallistuneen henkilön kassin. Selvityksestä ei ilmene, että A olisi millään muulla tavalla ollut osallisena tapahtumassa. En sinällään pidä todennäköisenä ja uskottavana kantelussa esitettyä väitettä siitä, että A olisi sattumalta saapunut paikalle ja että hän ei olisi ollut etukäteen tietoinen tapahtumasta. Käsitykseni mukaan selvityksessä ei ole kuitenkaan tuotu esiin sellaisia seikkoja, joiden perusteella voitaisiin katsoa, että A:n kiinniotto olisi ollut tarpeen ja perusteltu PolL 20 §:n nojalla.

Poliisi joutuu usein tekemään ratkaisuja nopeassa käytännön tilanteessa, jossa ei ole mahdollisuutta eri seikkojen tarkkaan punnintaan. Tässäkin tilanteessa tapahtumien kulku on ollut osittain epäselvä poliisin saapuessa paikalle. Tilanteen alustavaa selvittelyä kauppakeskuksessa on lisäksi hankaloittanut se, että kiinniotetut henkilöt eivät ole vastanneet poliisien kysymyksiin tapahtumien kulusta. Tältä osin voin myös ymmärtää poliisin menettelyä asiassa.

Käsitykseni mukaan selvityksissä esitetyt perusteet A:n kiinniottamiselle ja poliisiasemalle viennille sekä erityisesti siellä säilyttämiselle noin kahden tunnin ovat kritiikille alttiit. Kiinniottaminen on alle 15-vuotiaan epäillyn kohdalla niin ankara pakkokeino, että pakkokeinojen käyttämisessä sovellettavan suhteellisuusperiaatteen mukaan sen käyttöön tulee suhtautua pidättyvästi. Mielestäni poliisin menettelyä asiassa ei voidakaan pitää perusteltuna. Katsonkin, että poliisi on menetellyt virheellisesti ottaessaan A:n kiinni ja viedessään hänet poliisiasemalle. Ottaen kuitenkin huomioon säännösten poliisille antama harkintavalta ja niiden osittainen tulkinnanvaraisuus, en katso asian antavan minulle aiheita muuhun kuin että kiinnitän vastaisen varalle poliisin huomiota asianmukaiseen harkintaan kiinniottamisen perusteiden yhteydessä.

3.2

"Sumppuun" sijoittaminen

Kantelussa arvostellaan A:n sijoittamista poliisiasemalla ns. "sumppuun". Kantelun mukaan A joutui olemaan sumpussa yli kaksi tuntia.

PKL 6 luvun 1 §:n mukaan sellaisesta rikoksesta epäiltyä, joka on ETL 21 §:n 2 momentin nojalla velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa ja jota ei ole pidätetty tai vangittu, saadaan esitutkinnassa pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Häntä ei saa kuitenkaan sijoittaa pidätettyjen säilytyshuoneeseen, ellei pidättämiseen ole 1 luvun 3 §:n mukaan edellytyksiä.

"Sumpulla" tarkoitetaan PKL 6 luvun 1 §:ssä mainittua lukittua tilaa, jota voidaan näköhavainnoin tarkkailla tai joka on muuten sellainen, että siitä poistuminen estyy, mutta henkilö voi kaikissa tilanteissa heti saada yhteyden häntä valvovaan virkamieheen (Helminen ym. s.269).

Selvityksen mukaan A:ta pidettiin Espoon poliisiasemalla aluksi säilytystilojen aulassa, jossa hän oli konstaapeli D:n valvonnan alaisena. Asian selvittelyn nopeuttamiseksi A kuitenkin siirrettiin "sumppuun", jotta myös D vapautui asian selvittämistyöhön. Selvityksen mukaan A oli poliisiasemalla noin kaksi tuntia, josta ajasta hän oli noin 1-1,5 tuntia "sumpussa".

Käsitykseni mukaan A:n "sumppuun" sijoittamiselle ei ole ollut PKL 6 luvun 1 §:n mukaisia edellytyksiä. Ensiksikin "sumppuun" sijoittaminen voi koskea vain rikoksesta epäiltyä. Siltä osin kun A:n kiinniottoa on perusteltu ETL 19 §:n mukaisella kuulemisella asian selvittämiseksi ja henkilöllisyyden varmistamisella PolL 10 §:n perusteella, kyseiset perusteet eivät oikeuta "sumppuun" sijoittamista. Lainkohta edellyttää lisäksi, että lukittuun tilaan sijoittaminen on *välttämätöntä poistumisen estämiseksi*. Selvityksessä ei ole tullut ilmi seikkoja, joiden perusteella olisi aihetta epäillä, että A olisi ilman valvontaa poistunut poliisiasemalta.

"Sumppu" on tässä tapauksessa lisäksi ollut rautaovella varustettu suljettu tila, eikä kalterioivella varustettu "avosumppu". Tilasta ei ole ollut näköyhteyttä valvovaan virkamieheen ja yhteydenotto on edellyttänyt verkkoyhteyden käyttämistä.

Selvityksessä sumppuun sijoittamista on perusteltu A:n omalla edulla, koska se nopeutti asian selvittämistä ja sitä kautta myös hänen vapauttamista. Sinällään voin ymmärtää poliisin menettelylle esittämän perusteen. Lain mukaan menettelyä ei voida kuitenkaan perustella kyseisellä syyllä.

Pidän selvästi virheellisenä ja lainvastaisena sitä, että A on sijoitettu "sumppuun". Menettelyn moitittavuutta korostaa A:n nuoruus sekä myös se, että sijoittamista ei voi pitää kovin lyhyt aikaisena.

3.3

Kiinniottamisesta ilmoittaminen ja muu menettely kiinnioton yhteydessä

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että poliisit eivät antaneet A:n soittaa kiinniotosta kotiinsa.

Sisäasiainministeriö on 3.4.2002 antanut kyseisenä ajankohtana voimassa

olleet pidätettyjen käsittelyohjeet (SM-2001-778/Tu-41). Ohjeen kohdan 2.1.1 mukaan mitä ohjeessa on sanottu pidätettyjen kohtelusta, on vastaavasti sovellettava myös rikoksen tai muun laillisen perusteen johdosta kiinniotettujen kohteluun. Ohjeen kohdan 2.2.1 mukaan pidättämisestä on viipymättä ilmoitettava pidätetyn ilmoittamalle omaiselle tai muulle läheiselle henkilölle. Jos ilmoituksen tekemisestä on rikoksen selvittämislle erityistä haittaa, ilmoituksen tekemistä voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätetyn vangitsemisasian käsiteltäväkseen.

Käsitykseni mukaan ETL 8 §:n (vähimmänhaitan – periaate), EPA 11 §:n sekä edellä mainitun ohjeen perusteella lähtökohtana on pidettävä, että kiinniotetulle lapselle tulisi varata mahdollisuus ilmoittaa kiinniotostaan vanhemmilleen tai muuhun asuinpaikkaansa. Lisäksi korostan, että ilmoittaminen on sitä tärkeämpää, mitä nuoremasta kiinniotetusta on kyse. Ilmoituksen tarpeellisuus on käsitykseni mukaan harkittava tapauskohtaisesti kiinnittäen huomiota mm. lapsen ikään, kiinnioton syyhyn, arvioituun vapaudenmenetyksaikaan sekä olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Erityisesti ilmoittamista on kiirehdittävä, jos kiinniotto tapahtuu sellaiseen vuorokauden aikaan, että kiinniotettava on odotetaan olevan yhteydessä vanhempiinsa tai muihin läheisiinsä.

Poliisilla ei ole sinällään velvollisuutta välittömästi kiinnioton tapahduttua ilmoittaa siitä kiinniotetun lähiomaiselle. Kiinniotetulla ei myöskään ole oikeutta itse saada ilmoittaa kiinniottamisesta, vaan lähtökohtaisesti asiasta ilmoittamisen hoitaa poliisi. Selvityksestä ilmenee, että A:n kiinniottamisesta ilmoitettiin hänen vanhemmille vähän yli tunnin kuluttua tämän kiinniottamisesta ja alle tunnin kuluttua poliisiasemalle saapumisen jälkeen. Käsitykseni mukaan kiinniotosta ilmoittamisen osalta asiassa ei ole menetelty lainvastaisesti, joskin vielä nopeampikin yhteydenotto olisi ollut mahdollinen.

Kantelun mukaan A:lle ei olisi ilmoitettu kiinnioton perustetta. Selvityksessä kiistetään väitteen todenperäisyys. Käsitykseni mukaan asiasta ei nähdäkseni ole saatavissa enempää selvitystä ja väite jää toteen näyttämättä.

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että A:n hälytyskutsuun ei vastattu. Selvityksestä ilmenee, että poliisivankilassa työskentelee kerrallaan kaksi vartijaa, jotka suorittavat säilöönottotilojen valvontaa ja vastaavat kiinniotettujen kutsuihin. Selvityksen mukaan A:n kiinniottoaikana oli poikkeuksellisesti töissä vain yksi vartija. Kyseiseen aikaan poliisivankilassa oli kolmesta kiinniotettua ja samanaikaisesti eräs pidätetty sai äkillisen sairaskohtauksen. Vartija joutui turvaamaan ambulanssin hoitohenkilökunnan pidätetylle antamaa ensihoitoa klo 18.08 – 18.55 välisen ajan.

Henkilökunnalla on velvollisuus asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen tilanteen niin vaatiessa. Sairaskohtauksessa on ollut kyse yllätyksellisestä ja epäilemättä kiireellisestä asiasta. Katsonkin, että vartijan toiminnassa ei ole havaittavissa moitittavaa menettelyä. Selvityksestä ilmenee, että kyseisen ajan Länsi-Uudenmaan hälytyskeskus valvoi valvontamonitiorien kautta poliisivankilan tiloja ja kiinniotettuja ja sinä aikana se ei havainnut mitään hälyttävää. Tilanteen ei voida siten katsoa vaarantaneen A:n turvallisuutta. Selvityksen mukaan

poliisivankilassa on kiinnitetty ja tullaan edelleen kiinnittämään huomiota työvuorojärjestelyihin niin, että työvoimaa on saatavilla myös yllättävien ja päällekkäisten tapahtumien varalle.

Katson, että hälytyskutsuun vastaamisen osalta kantelu ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin. Tapaus osoittaa kuitenkin, että säilytysolosuhteet ovat tässä tapauksessa paljolti vastanneet pidätettyjen säilytysolosuhteita eikä niistä ole ainakaan tosiasiallisesti ollut yhteydensaantimahdollisuutta vartijoihin. Lähetän sen vuoksi päätöksen tiedoksi Espoon kihlakunnan poliisilaitokselle.

3.4

Aseman muuttuminen sekä muu menettely tutkinnassa

Kantelussa arvosteltiin sitä, että A kutsuttiin kuulusteluun todistajana, mutta häntä kuulusteltiin rikoksesta epäiltynä. Kantelussa epäiltiin, että asiassa oli kyse poliisin tekemästä virheestä tai erehdyksestä.

Selvityksen mukaan asia meni tutkittavaksi väkivaltarikosyksikköön ja tutkinnanjohtajana toimi rikoskomisario E. Hän teki päätöksen siitä, että A:n asema muuttui todistajasta rikoksesta epäilyksi. Ennen päätöstään E oli keskustellut asiasta päätäjänä toimineen rikosylikonstaapelin kanssa. Rikosylikonstaapeli oli aiemmin käynyt selvittämässä asiaa kauppakeskuksessa ja käynyt läpi valvontakameroiden nauhoituksia. Hänen mukaansa nauhoituksista näkyi kaikkien viiden henkilön olevan keskenään tekemisissä ennen mielenilmauksia.

ETL 9 §:n mukaan kun jotakuta kohtaan ryhdytään toimenpiteisiin esitutkinnassa, hänelle on ilmoitettava hänen asemansa siinä niin pian kuin se on mahdollista. Jos hänen asemansa esitutkinnassa muuttuu, on siitäkin hänelle ilmoitettava. Lain esitöiden (HE 14/1985 s.19) mukaan "on oltava erityisen varovainen siinä, että ketään ei nimetä todistajaksi, jos on syytä – vaikka vähäistäkin – epäillä häntä syylliseksi". ETL 22 §:n mukaan ennen kuulustelua on kuulusteltavalle ilmoitettava hänen asemansa esitutkinna ssa.

Poliisilla on harkintavaltaa päättäessään henkilön asemasta esitutkinnassa. Käsitykseni mukaan näyttöä siitä, että A olisi syyllistynyt tapauksessa ilkivaltaan, vaikutti melko "heikolta" ja päätöstä hänen asemansa muuttamisesta voidaan siltä osin kritisoida. Mielestäni selvityksen perusteella on kuitenkin jäänyt epäselväksi, perustuiko A:n aseman muuttuminen siihen, että rikosylikonstaapeli olisi erehtynyt henkilöstä, kuten kantelussa väitetään ja oliko mahdollisella erehdyksellä ollut merkitystä asiassa.

A:n aseman muuttaminen rikoksesta epäilyksi ei ole kuitenkaan ongelmallinen ainoastaan näytön arvioinnin perusteella, vaan myös hänen ikänsä huomioon ottaen. EPA 14 §:n mukaan jos alle 15-vuotiaan epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, häntä voidaan kuulustella teon johdosta. Tutkinnassa on tällöin soveltuvin osin voimassa, mitä esitutkinnasta rikosasioista on säädetty. Rikoslain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan teko, joka muuten on rangaistava, jääköön rankaisematta, mikäli sen tekee viittätoista vuotta nuorempi lapsi. Alle

15-vuotiasta henkilöä ei voida siten varsinaisesti kuulustella rikoksesta epäiltynä, koska hän ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa muuten rangaistavasta teosta. Tapauksessa ei ole siten A:n osalta ollut kyse varsinaisesta esitutkinnasta, jonka tarkoituksena on rikoksen selvittäminen syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten, vaan PolL 37- 39 §:ssä säännellyn poliisitutinnan tyyppinen tutkinta (Helminen ym. s. 298- 299).

Sisäasiainministeriön poliisiosaston esitutkintapöytäkirjan laadinnasta antamien ohjeiden (SM-2002-691/Ri-2) kohdassa 2.3.7 on määritelty kuulustelupöytäkirjojen järjestys esitutkintapöytäkirjassa. Sen mukaan kuulustelupöytäkirjat ryhmitetään kuulusteltavan aseman mukaisiin ryhmiin seuraavassa järjestyksessä: 1) asianomistaja; 2) rikoksesta epäilty; 3) alle 15-vuotias rikolliseen tekoon epäilty; 4) todistaja sekä 5) muussa asemassa kuulusteltu. Toisin kuin muiden kuulusteltavien osalta, alle 15-vuotiaiden rikolliseen tekoon epäiltyjen osalta ei ole annettu mallilomaketta. Tietojeni mukaan heidän osalta on käytetty rikoksesta epäillyille tarkoitettua kuulustelupöytäkirjalomaketta, johon on lisätty tieto siitä, että henkilö on alle 15-vuotias.

Kuten edellä olevasta ilmenee, lainsäädäntö on alle 15-vuotiaiden osalta osittain tulkinnanvarainen ja tilanne on osittain myös sääntelemätön. Katson kuitenkin, että tapauksessa on menetelty virheellisesti siinä, kun A:ta on asiassa kuulusteltu rikoksesta epäiltynä. Käsitykseni mukaan A:lle ja hänen huoltajalleen olisi tullut tarkemmin selvittää hänen asemansa kuulustelussa.

Kantelun mukaan poliisi ei varannut A:lle mahdollisuutta pyytää paikalle avustajaa. Saatu selvitys ei tue väitteen todenperäisyyttä. A:n ja hänen isänsä allekirjoittaman kuulustelupöytäkirjan mukaan A:lle olisi myös ilmoitettu oikeudesta käyttää avustajaa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä komisario C:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä vanhemman konstaapelin B:n ja nuoremman konstaapelin D:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä rikoskomisario E:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen Espoon kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön tietoon lähettämällä hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.